

ایران در دو یورش

(بررسی تطبیقی - تحلیلی دو هجوم تازیان و مغولان به ایران)

www.ketab.ir

پژوهش و نگارش:

مهرزاد موسوی

سرشناسه	: موسوی، مهرزاد، ۱۳۵۷ -
عنوان و نام پدیدآور	: ایران در دو یورش: (بررسی تطبیقی - تحلیلی دو هجوم تازیان و مغولان به ایران)/ پژوهش و نگارش مهرزاد موسوی.
مشخصات نشر	: شیراز: برازمان، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۳۷۷ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۹۶۴۸۳۲-۲
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
یادداشت	: کتاب حاضر با همکاری موسسه فرهنگی پژوهشی سرای علم شهر راز منتشر شده است.
یادداشت	: کتابنامه ص. ۳۱۴ - ۳۴۲.
یادداشت	: نمایه
عنوان دیگر	: بررسی تطبیقی - تحلیلی دو هجوم تازیان و مغولان به ایران.
موضوع	: ایران -- تاریخ -- حمله اعراب، ۱۲ - ۳۱ ق.
موضوع	: Iran -- History -- Arab invasion, ۶۳۳ - ۶۵۱
موضوع	: ایران -- تاریخ -- مغول و ایلخانان، ۶۱۹ - ۷۵۶ ق.
موضوع	: Iran -- History -- Mongols and Khanids, ۱۲۱۹ - ۱۳۵۵
شناسه افزوده	: موسسه پژوهشی سرای علم شهر راز
رده بندی کنگره	: ۵۱۹DSR
رده بندی دیویی	: ۰۴/۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۷۳۲۹۳۹۲

ایران در دو یورش

(بررسی تطبیقی - تحلیلی دو هجوم تازیان و مغولان به ایران)

مهرزاد موسوی

با همکاری موسسه فرهنگی پژوهشی سرای علم شهر راز

نوبت و سال چاپ: اول ۱۳۹۹

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه / شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۶۴۸۳-۲-۲

صفحه آرا: مهرزاد موسوی / طراح جلد: مهرزاد موسوی / چاپخانه: اشراقی

حق چاپ محفوظ است

فهرست

صفحه

عنوان

۱ مقدمه

بخش نخست : جغرافیا و زندگی اجتماعی

۷ ۱- جغرافیای عربستان و مغولستان

۷ الف) عربستان

۸ ب) مغولستان

۹ ۲- زندگی و اجتماع دو قوم

۱۱ الف) کوچ‌نشینی و کوچ‌نشینان

۱۱ ب) زندگی و مردمان عربستان و مغولستان

۱۶ ۳- دشواری‌ها و نیازهای زندگی صحرانشینی

۱۷ الف) سختی‌های زندگی

۱۸ ب) بی‌اتحادی

۱۹ ج) جنگ و درگیری‌های قبیله‌ای

۲۰ د) چپاولگری

۲۱ ه) انتقام

۲۵ ۴- نقش و اهمیت بازرگانی در عربستان و مغولستان

۲۸ ۵- حیره و اویغور، دو همسایه متمدن

۲۹ الف) حیره

۳۰ ب) اویغورها

بخش دوم: جنبش‌ها

۳۴ ۱- زمینه‌های فکری و دینی دو جنبش

۳۹ ۲- رهبران دو قوم (نقش و اهمیت رهبری در جنبش اعراب و مغولان)

- الف) قوانین و رسوم تازه ۵۳
- ب) ویژگی‌های شخصی و اخلاقی ۵۴

بخش سوم: دلایل و انگیزه‌های دو یورش

- دلایل و انگیزه‌های همانند در دو دو یورش ۵۸
- ۱- فشار اقتصادی (گرسنگی، تنگدستی) ۵۸
- ۲- بازرگانی ۶۱
- ۳- افزایش جمعیت ۶۲
- ۴- گرایش به تاراج و چپاول‌گری ۶۳
- ۵- انگیزه‌های دینی و معنوی ۶۶
- ۶- انتقام، خشونت و شهوت ۶۸
- ۷- صدور بحران به بیرون از مرزها ۷۱

بخش چهارم: نبردها

- ۱- هماوردان اعراب و مغولان در ایران ۷۵
- الف) ساسانیان ۷۵
- ب) خوارزمشاهیان ۷۶
- ج) اشاره به برخی رویدادهای تطبیقی دوران ساسانی و خوارزمشاهی ۷۸
- ۲- سدهای دفاعی ۸۲
- ۳- پیش‌زمینه‌ای برای دو یورش ۸۴
- الف) نبرد ذوقار ۸۴
- ب) نبرد قطوان ۸۵
- ۴- سه پرسش در مورد جنگ‌های اعراب و مغولان در ایران ۸۶
- ۵- دلایل پیروزی‌های تازیان و مغولان ۹۸
- الف) تعداد سپاهیان ۹۸
- ب) شیوه‌ها و روش‌های جنگی ۱۰۳
- ج) تعقیب و مرگ شاه ۱۱۰
- ۶- عوامل و دلایل شکست‌ها ۱۱۳

الف) ناآشنایی به نیروی دشمنان و عدم شناخت جنبش های بزرگ عرب و مغول.....	۱۱۳
ب) ناآگاهی و خوشگذرانی شاه و سلطان.....	۱۱۴
ج) نبود اعتماد و یکپارچگی کشوری.....	۱۱۵
د) آشفته گی و چندگانگی در کشور.....	۱۱۷
ه) بی سازمانی، بی انگیزگی و دسیسه چینی در میان سپاهیان ایران.....	۱۱۸
و) شیوه ها و سیاست های نادرست جنگی.....	۱۲۱
ز) نارضایتی و ناخشنودی مردم.....	۱۲۴
ح) چندگانگی های دینی و مذهبی و نبود ملیت گرایی.....	۱۲۶
ط) سیل، خشکسالی، قحطی و بیماری.....	۱۲۹
ی) از میان رفتن رسمیت و شکوه شاه و سلطان.....	۱۳۱
ک) برداشتن سدهای دفاعی.....	۱۳۳
ل) سقوط زود هنگام دو پایتخت.....	۱۳۷
م) خیانت.....	۱۴۱
ن) تقدیرگرایی.....	۱۵۹

بخش پنجم: پی آمدهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی

۱- کشتار و مرگ و میرها.....	۱۷۵
۲- ویران گری و نابودسازی تمدن ها.....	۱۸۶
۳- نابودی کتاب ها و کانون های دانش.....	۱۹۳
۴- تاراج، چپاول گری، غنیمت خواهی و تاثیرات آن.....	۲۰۱
۵- اسارت، برده و برده داری.....	۲۰۶
الف) رفتار پیروزمندان با شکست خوردگان (اسیران و بردگان).....	۲۱۴
۶- مالیات ها و دگرگونی های مالی.....	۲۱۷
الف) اقطاع.....	۲۱۷
ب) جزیه.....	۲۲۱
ج) افزایش مالیات.....	۲۲۴
د) نیاز به اصلاحات.....	۲۲۸
۷- پایداری ها و خیزش ها در برابر تازیان و مغولان.....	۲۳۳

مقدمه:

پرداختن به موضوعی که چند دوره مهم تاریخی را در بر می گیرد، گرچه کاری بس دشوار است، اما چنین کاری می تواند دارای اهمیت بسیاری نیز باشد. پرسش مهمی که در این گونه پژوهش ها وجود دارد این است که: آیا یک پژوهش گر (تاریخ) این حق و اجازه را دارد که دو یا چند رویداد یا دوره مهم تاریخی را که از نظر زمان و مکان دارای اختلاف بسیاری هستند، با هم مقایسه کرده، تطبیق داده و از آن ها نتیجه گیری یکسانی نماید؟ از آن جا که رویدادهای تاریخی، دارای فرایند ویژه ای در سازمان اجتماعی انسان هستند و هم چنان که تجربه های بسیار همانند تاریخی در پیدایش و فروپاشی دولت ها و تمدن ها نشان می دهد، این گونه مقایسه و تطبیق می تواند درست باشد. از این رو در این جستار به بررسی تطبیقی دو یورش اعراب و مغولان به ایران و تحلیل زمینه ها و پی آمدهای یکسان آن ها با یکدیگر پرداخته شده است.

فلات ایران، سرزمینی است که با دارا بودن کهن ترین تمدن ها، از پس هزاره ها، توانسته تمدن های تازه ای ساخته و فرهنگ های نو بیافریند. در این جا تا جایی که تاریخ به یادمان می آورد، آریاییان کوچ رو و دامدار، یکجانشین شدند و با بهره گیری از فرهنگ و تمدن های کهن تر بومی ایران، پادشاهی بزرگی را بنا نهادند. غریبان (یونانیان و رومیان) گرچه خود دارای تمدن مهم و بزرگی بودند اما در این جا، بسیار آموختند.

پس از آن، هجوم مردمان کوچ رو از چهار سوی ایران همواره ادامه داشت و از آن میان، سه یورش اعراب، ترکان و مغولان مهم تر و دارای پی آمدهای پایداری بود. در این جا باز، خوی خشن و وحشی گری اینان با کشتار و ویران گری های بی شمار سیراب گشت و باز هم این مردمان خشن و نه چندان متمدن، رام گشتند و از آن خوی بربریت نخستین باز ایستادند. این دستاوردهای بزرگ و مهم در نتیجه ی کوشش ایرانیان و البته با دادن تاوان های بسیار سنگین به دست آمد. از این رو باید این تلاش و جان سپاری ایرانیان و فرهنگ ایرانی را خدمتی به جامعه انسانی دانست.